

مطبوعات تبعیدی؛ پیشگامان مشروطه ایرانی

۵ خرداد ۱۳۹۴ ساعت ۱۹:۲۲

هندوستان سهم عمده ای در نشریات فارسی زبان تبعیدی در انقلاب مشروطه داشته است. در هندوستان حدود نوزده روزنامه به زبان فارسی چاپ و منتشر می گردید که در جنبش آزادی خواهی مشروطه موثر بود. هندوستان به خاطر تاریخچه ی همسایگی و همچنین قرابت های فرهنگی و تمدنی یکی از مراکز اصلی شکل گیری روزنامه های فارسی زبان توسط ایرانیان بود. بر این اساس و با توجه به تعدد روزنامه های فارسی زبان در هندوستان می توان این کشور را یکی از اولین پایگاه های تحولات فکری و فرهنگی ایرانیان دانست.

در این بین هندوستان سهم عمده ای در نشریات فارسی زبان تبعیدی در انقلاب مشروطه داشته است. در هندوستان حدود نوزده روزنامه به زبان فارسی چاپ و منتشر می گردید که در جنبش آزادی خواهی مشروطه موثر بود. هندوستان به خاطر تاریخچه ی همسایگی و همچنین قرابت های فرهنگی و تمدنی یکی از مراکز اصلی شکل گیری روزنامه های فارسی زبان توسط ایرانیان بود. بر این اساس و با توجه به تعدد روزنامه های فارسی زبان در هندوستان می توان این کشور را یکی از اولین پایگاه های تحولات فکری و فرهنگی ایرانیان دانست.

روزنامه های آزاد، سید الاخبار، حبل المتین، سکندر، مملکت، اصلاح، جام جهان نما، جام جمشید، نامه وطن، نقد پارسی، آزاد، دهلی از جمله روزنامه های فارسی زبان منتشر شده در هندوستان می باشند. تعدد این روزنامه ها و محتوای مطالب آن ها که بیشتر جنبه ی آزادی خواهانه و اصلاحی داشت به همراه سبک فکری مدیران و نویسندگان آن ها منجر به این امر شد که هندوستان به عنوان یکی از موثر ترین پایگاه های فکری ایرانیان در عصر مختم به مشروطه باشد.

از جمله تاثیرات این روزنامه های تبعیدی در روند انقلاب مشروطه می توان به این موارد اشاره کرد:

۱- اول از همه در آگاهی بخشی به مردم، نسبت به شرایط، این مطبوعات خارج از کشور بودند که جز پیشگامان محسوب می شدند. این روزنامه ها برای روشنگری چندین ویژگی داشتند. اول آن که مدیران آن ها افرادی دگراندیش و جهان دیده بودند و درد مملکت و اصلاح داشتند و مهم تر آن که این اقدامات را نه در جهت منافع خویش بلکه در راستای اصلاح امور کشور دارا بودند. دوم آن که این مدیران به دلیل حضور در خارج از کشور و تعامل با سایر ملل و حضور در سایر کشور ها تفاوت را مشاهده می کردند و به همین دلیل نقد و پیشنهادات آن ها بر اساس علم به شرایط جهانی بوده و ایران را با سایر کشور های جهان مقایسه می کردند

و اعلام نظر می کردند. سوم آن که این روزنامه ها همه با توجه به شرایط ایران که آمادگی برای ایجاد یک تحول بزرگ را داشت دارای محتوای انتقادی اصلاحی بودند و این انتقادات را با توجه به عدم حضور در ایران صریح و بی پرده مطرح می کردند. برای مثال میرزا ملکم خان در یکی از مقاله های خود در روزنامه ی قانون می نویسد: "در کره زمین هیچ دولتی نیست که به قدر دولت ایران بی نظم و پریشان و غرق مذلت باشد. کدام قلمی است که بتواند هزار و یک هرج و مرج اداره ما را بیان نماید. اختیار کامل مصالح دولت در دست جهال نانجیب، حقوق دولت مزد رضایت مترجمین سفرا ... لشکر ما مضحکه دنیا، ماموریت سفرا گدایی مواجب، شاهزادگان ما مستحق ترحم گداها... شهرهای ما پایتخت کثافت... کل شهرهای ما را چند نفر بمبائی و چند نفر یهودی لندن، ده دفعه می توانند بخرند... هیچ ایل وحشی نیست که پول آن به رسوایی پول ایران تنزل کرده باشد... این فغان و ناله عامه ایران و این دریای مذلت که ما همه غرق آن هستیم هیچ سبب و هیچ منشایی ندارد، مگر اینکه ما خلق ایران هنوز معنی قدرت و قانون را نفهمیده ایم". این سه ویژگی منجر به آن می گشت که توان این مطبوعات در روشنگری بیشتر شود و تاثیر بیشتری بر مخاطبان بگذارد.

۲- پیشگامی: علاوه بر این مطبوعات تبعیدی در زمینه ی شروع فعالیت های ضد حاکمیت قجری پیشگام نیز بودند. هر کدام از این روزنامه ها برای انتقاد از شرایط کشور در زمینه ای پیشگام می شدند و به روشنگری بر علیه حاکمیت می پرداختند.

۳- انسجام و توالی: درون مایه ی روزنامه های تبعیدی دارای انسجام و گاه هماهنگی بود. پرداخت به نبودن آزادیقانون و عدالت در کنار پرداختن به اخبار بازداشت ها، توصیف گذشته و حال ایران و مقایسه ی آن با شرایط آن زمان سایر کشور ها، انتقاد از مسئولین گمارده شده بر سر پست های گوناگون نقد دیدگاه سرچشمه ی الهی داشتن پادشاه و ... از جمله درون مایه های همیشگی روزنامه های تبعیدی بوده است. در کنار آن این روزنامه های هر چند دوره ی منظم انتشار نداشته اند اما توالی به معنای آن که با درون مایه ی یکسان با نظر به این که منتشر خواهند شد همیشه بوده اند. گاه یکی از روزنامه ها از زمان چاپ تا زمانی که به مخاطبان خود به ایران برسد چند ماه زمان می برد اما مدیران این دست روزنامه ها که از کار خود مطمئن بودند و به هدف خود ایمان داشتند با وجود تمامی مشکلات به انتشار روزنامه ی خود می پرداختند.

۴- حرف مشترک: محافل: مطالب و مقاله های این روزنامه ها کم کم به حرف مشترک محافل به خصوص محافل روشنفکران تبدیل می شد. نوشته های چه انتقاد و چه مطالبه حرف و دغدغه ی بسیاری از انقلابیون مشروطه بود که کم کم تبدیل به حرف مشترک و نظر یکسان و توافقی انقلابیون بر سر مسائل پیش رو می گشت.

۵- راه بخشیدن به انقلاب: این محتویات منجر می گشت که علاوه بر رهبران اصلی مشروطه این روزنامه ها نیز به رهبران مشروطه تبدیل شوند و یکی از راه های انقلاب را نشان دهند. برای مثال طرح موضوع بی قانونی در کشور و ضرورت وجود عدالت خانه یا شوری در بسیاری از روزنامه های تبعیدی منجر به طرح جدی این مسئله در کنار سایر خواست های انقلاب مشروطه گشت.

۶- طرح مطالبات: از این طریق مطالبات انقلابیون نیز مکتوب و به حالت تبلیغاتی اشاعه می یافت و علاوه بر آشنایی سایر کشور ها

(از طریق سفارت خانه ها) با خواست های انقلاب ایران مطالبات انقلابیون نیز در سطح ایران پخش می گردید. این مطالبات که گاه بر اساس آشنایی مدیران روزنامه ها یا نویسندگان با تجربه های سایر کشور ها در زمینه ی انقلاب یا اصلاح همراه بود انسجام قابل قبولی به مطالبات انقلابیون ایران نیز داد. طرح مطالباتی که از آزادی مردم تا حد بندی قدرت شاه بر اساس ایجاد مجلس تا استفاده از منابع در جهت منافع عام و نه منافع شاه را در بر می گرفت.

از این طریق این دست از روزنامه ها در انقلاب مشروطه تاثیر بسزایی را گذاشتند و در موارد نام برده به انقلاب مشروطه یاری رساندند. این مطبوعات در کنار مطبوعات داخل ایران در روشنگری و آگاهی بخشی به مردم و انقلابیون ایران موثر و عامل محرک محسوب می شدند و جالب آن است که هیچ کدام از نشریات تبعیدی در راستای اهداف حکومت قاجار مطلبی ننوشته و همه در راستای منافع عام و اصل آزادی قلم رانده اند. عوامل بیداری و آگاهی ایرانیان در زمانه ی مختوم به مشروطه زیادند، اما به شهادت تمام آنهایی که در نهضت مشروطیت ایران صاحب نظر بوده و هستند، مهم ترین عامل بیداری افکار همین روزنامه ها بوده اند. اما باید به این نکته نیز اشاره کرد که تاثیر این روزنامه ها بر در شکل گیری افکار عمومی تاثیر زیادی نداشت که واضح ترین علت آن بی سوادی گسترده ی مردم ایران در آن زمان بود و بیشتر تاثیر این روزنامه ها بر روشنفکران و محافل آن ها که یکی از موثر ترین گروه های رهبری انقلاب بودند داشت تا آن جا که منجر به نزدیکی روشنفکران و گروه های مذهبی و بازاریان می گشت و در نهایت در مسیر انقلاب مشروطه نقش خود را به خوبی ایفا کردند.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۲۰۵۵۱/مطبوعات-تبعیدی-پیشگامان-مشروطه>